

Fikir ve Sanat Eserleri Alanındaki Tahditlerin Dar Yorumlanması Üzerine Düşünceler

Prof. Dr. Savaş Bozbel*

I. Giriş ve Konunun Ortaya Konması

Hukuk düzeni hiçbir hakkı ve hukuki varlığı sınırsız ve mutlak bir değer olarak kabul etmez¹. Bu nedenle kanun koyucu diğer tüm haklarda olduğu gibi fikrî hak sahibinin eser üzerinde haiz olduğu yetkilerin/hakların nerede başlayıp nerede sona ereceğini tespit etmiş, üçüncü kişilerce bu haklara yapılacak müdahalenin hangi hal ve şartlarda hukuka uygun sayılacağını ortaya koymuştur². Gerçekten de fikrî haklara sağlanan sınırsız bir koruma bilimin, sanatın, kültürün kısaca toplumun inkişafını engelleyici bir mahiyet arz eder. Diğer taraftan eser sahibinin haklarının gereğinden fazla sınırlandırılması, bilim, sanat ve düşünce hayatının sekteye uğramasına, duraksamasına ve donuklaşmasına sebep olur³.

İşte kamuya arz edilmiş bir eserde, eser sahibinin menfaatleriyle toplum ve birey menfaatleri çatışma halindedir. Hukuk düzeni, bu menfaatler çatışmasında eser üzerindeki haklara getirdiği tahditler ile bir “denge” oluşturmayı amaçlamıştır.

Fikrî haklar da, çeşitli alanlardaki mutlak veya nispi haklar gibi sosyal sınırlarla bağlıdır. Bu sınırlılık, esasında sadece fikrî haklara has bir durum da değildir, bütün mameleki haklar için geçerlidir (Anayasa m. 13). Bu bakımdan fikrî haklar da, fikir dünyasının istisnai mahiyet ve ilişkileriyle uyumlu bazı sınırlamalara tabi kılınabilir⁴. 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu

* Akademisyen – Hukukçu/Nürnberg E-Mail: info@bozbel.de

¹ Fikri mülkiyet haklarının, bu arada fikri hakların tıpkı aynî mülkiyet hakkı gibi mutlak haklardan olduğu öğretide ve Anayasa Mahkemesinin kararlarında müstakar bir hal almıştır. Anayasa Mahkemesi kararlarında gayri maddi varlığı olan hakların ve sınaî mülkiyet haklarının da mülkiyet hakkı kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini kabul etmiştir: “Mülkiyet hakkının konusunu, maddi ve gayri maddi mallar oluşturmaktadır. Taşınır ve taşınmaz mallar, maddi mallar kapsamında iken, fikri ve sınaî mülkiyet hakları gayri maddi mallar kapsamında yer almaktadır”, bu yöndeki kararlardan bazıları AYMK, E. 2013/100, K. 2014/14, K.T. 29.01.2014; AYMK, E. 2013/147, K. 2014/75, K.T. 09.04.2014; AYMK, E. 2015/49, K. 2015/46, K.T. 13.05.2015.

² Ateş, Mustafa; Fikir ve Sanat Eserleri Üzerindeki Hakların Kapsamı ve Sınırlandırılması, Ankara 2003, s. 237.

³ Bozbel, Savaş; Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku, İstanbul 2012, s. 167.

⁴ Öztan, Fırat, Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku, Ankara 2008, s. 406; Ayiter, Nuşin; Hukukta Fikir ve San’at Ürünleri, Ankara 1981, s. 148.

(FSEK), bir taraftan eser sahibine belirli haklar tanırken, diğer taraftan farklı kamu yararı, eğitim ve öğretim ve kültürel gelişmelere katılım gibi mülahazalarla bu haklara belirli sınırlandırmalar getirmiştir⁵. Bu suretle eser sahibinin eser üzerindeki mutlak hakları ile toplumun eserden yararlanmasında ortaya çıkması muhtemel menfaat çatışmaları arasında bir denge sağlanmaya çalışılmıştır⁶.

FSEK'in sistematigi içinde 13 üncü maddeyle başlayan üçüncü bölümde "Fikri Haklar" genel başlığı düzenlenmiştir. Bölümün ilk maddesi olan 13'üncü maddenin üst kenar başlığı, "A. Eser Sahibinin Hakları", takip eden maddelerde ise (FSEK m. 11-23) bu haklar sıralanmış, daha sonraki iki maddede "süre sınırlamasına" yer verilmiştir (FSEK m. 26, 27). Kanun'un aynı bölümünde yer alan 30'uncü maddesi ise "B. Tahditler" kenar başlığını taşımaktadır.

Öğretide ve yargı kararlarında tahditlerin⁷, eser üzerindeki eser sahibinin haklarına getirilen istisnalar olduğu, bu nedenle dar yorumlanması gerektiği genel olarak kabul edilir ve bu baskın görüştür⁸. Kanımca, fikir ve sanat eserleri alanındaki tahditlere/sınırlandırmalara dair hükümlerin istisna hükmü olduğu kabulünden hareketle, her zaman dar yorumlanması isabetli değildir. Tahdit hükümleri de, eser sahibine tanınan mali haklar gibi Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun amaçlarına ulaşmaya hizmet eden uygun birer enstrüman niteliğindedirler; bu hükümlerin de FSEK'teki - tıpkı bütün diğer normlar gibi - işlevleri ve konuluş amaçlarına uygun olarak yorumlanması gerekir⁹. İşte bu çalışmada, fikri haklar alanındaki tahdit hükümlerinin her halde dar yorumlanmaması gerektiği, eser sahibinin menfaatlerinin gerektirdiği hallerde geniş yorumlanabileceği ortaya konulmaya çalışılmıştır.

II. Fikri Haklar Alanındaki Tahditlerin/Sınırlandırmaların Niteliği ve İşlevi

1. Fikri hak sınırlamalarının / tahditlerin işlevi

⁵ Alica, Türkay; in: Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Yorumu, C. 1, Ankara 2013, s. 1215.

⁶ Alica, age., s. 1216.

⁷ FSEK, "tahditler" terimini tercih etmiştir. Tahditler yerine "sınırlandırmalar" veya "istisnalar" kavramları da kullanılmaktadır. Sınırlandırmalar, Kanundaki kavramın Türkçeleştirilmiş halidir. Öğretide, sınırlandırmalar ile kastedilenin belirli fikri ürünlerin koruma dışında bırakılması olduğu, istisna ise kanunen koruma kapsamındaki bir fikri ürünün üçüncü kişiler tarafından belirli şekillerdeki kullanımlarının koruma kapsamı dışında tutulması olduğu belirtilir, Alica, Türkay; Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Yorumu, C. 1, Ankara 2013, s. 1215. Ancak biz burada istisna kavramını isabetli bulmuyoruz, zira burada koruma altındaki fikri ürünler bakımından kamunun menfaati, bilgiye erişme, eğitim öğretim gibi farklı mülahazalarla, eser sahibinin eser üzerindeki haklarına, kanuni lisans, zorunlu lisans marifetiyle getirilmiş sınırlandırmalar (tahditler) söz konusudur. Fikri mülkiyet üzerindeki hakların da tıpkı aynı mülkiyette olduğu gibi belirli şartlar altında sınırlandırılması mümkündür. Biz bu çalışmamızda, yasal terim olduğu için "tahditler" (sınırlandırmalar) kavramını tercih ediyoruz.

⁸ Birçoğu yerine bkz. **Bozbel**, Savaş; Fikri Mülkiyet Hukuku, İstanbul 2015, s. 114.

⁹ Birçoğu yerine bkz. **Geiger**, Christophe; Zu den Schranken des Urheberrechts Irrtum: Schranken des Urheberrechts sind Ausnahmebestimmungen und sind restriktiv auszulegen, in: Populäre Irrtümer im Urheberrecht- Festschrift für Reto M. Hilty, Zürich 2008, s. 77 vd.

Şüphesiz tahdit hükümlerinin dar yorumlanıp yorumlanmayacağı, bu hükümlerin hukuki niteliğine verilecek cevapla yakından ilişkilidir. Tahdit düzenlemelerinin, mutlak hak niteliğindeki mali hakların bir “istisnası” olduğu kabul edilecek olursa, *exceptio est strictissimae* ilkesi¹⁰ uyarınca, tahdit normlarının dar yorumlanması sonucuna varılması gerekecektir. Peki, FSEK’te düzenlenen tahdit hükümleri eser sahibine tanınan hakların bir istisnası mıdır? Kanımca tahditler, eser sahibine tanınmış mutlak hakların bir istisnası olmayıp, aksine içeriğini ve sınırlarını hukukun belirlediği mali hakların bir parçasıdır. Bir başka söyleyişle, tahditler, hakların kapsamını belirlemeye, yani fikri haklara somut içeriğinin verilmesine, hangi tür kullanımların fikrî haklara dahil olduğunu açıklamaya imkan veren bir enstrümandır; mutlak nitelikli mali haklar ve tahditler adeta aynı paranın iki yüzünü oluştururlar.

Şüphesiz bu görüş, yukarıda zikredilen klasik/baskın görüşle uyumlu değildir. Az yukarıda belirtildiği üzere öteden beri, fikri haklar alanındaki tahditlerin dar yorumlanması gerektiği ve kıyası kabil olmadıkları kabul edilir¹¹. Buna gerekçe olarak ise bir taraftan eserin semerelerine iştirak etme ilkesi diğer taraftan da tarihi ve sistematik sebepler ileri sürülür ve tahditlerin mali haklarla ilgili hükümlerin istisnai düzenlemeleri olduğu ve kullanıcıları “yalnızca dar bir alanda” fikri hakların münhasırlığından kurtardığı belirtilir¹².

Uluslararası sözleşmeler ile AB düzenlemelerinde “tahditler” ve “istisnalar” kavramlarının sistematik olarak birlikte kullanılması, yeknesak bir kavramın kullanılmaması da ilk bakışta, bu geleneksel görüşü destekler mahiyettedir¹³. Kanımca bu noktada sorulması gereken temel soru, eser üzerindeki mali hakların münhasırlığı ilkesinin her halde ayakta tutulması ve buna bağlı olarak yasaklama hakkına öncelik verilmesinin, fikri hukukça güdülen hedeflere ulaşmak için doğru bir yaklaşım olup olmadığı; Uluslararası Sözleşmeler, Avrupa ve Anayasa Hukuku açısından konuya yeni bir anlayışla yaklaşılmasının gerekip gerekmediğidir¹⁴. Bir başka şekilde ifade edilecek olursak, fikri hukuk düzenlemeleri ile amaçlanan hedeflere, tahditlerin dar yorumlanması yerine “farklı”, daha doğrusu „genişletici“ yorumlanmasıyla, fikri hakların koruma alanının daraltılmasıyla da ulaşmanın mümkün olup olmadığıdır.

¹⁰ Belirtmek gerekir ki, hukuk metodolojisinde bu ilkenin kendisi dahi tartışılmaktadır, **Würdinger**, M.; Die Analogiefähigkeit von Normen, AcP Dezember 2006,946, özellikle s. 965 vd.

¹¹ **Bozbel**, Fikri Mülkiyet, s. 114. Alman hukuku için **Schricker/Loewenheim/Melichar/Stieper**, Urheberrecht, Vor §§ 44 a ff. Rdnr. 36 ff.; **Fromm/Nordemann/J. B. Nordemann**, Urheberrecht, Vor § 44 a ff. Rdnr. 3; BGH GRUR 1968, 607/608 – Kandinsky I; BGH GRUR 1991, 903/905 – Liedersammlung; BGH NJW 1992, 1171 – Altenwohnheim II; BGH GRUR 1994, 800/802 – Museums katalog; BGH GRUR 1997, 459/463 – CB-Infobank I.

¹² **Götting**, in Loewenheim, Handbuch des Urheberrechts, 3. Auflage 2021, § 30 Rn. 12; karş. BGH GRUR 1997, 459/463 – CB-infobank I.

¹³ InfoSoc-Direktifinin 36 numaralı önsözünde, üye devletlerin hak sahipleri için telif bedeli öngörülmediği ihtiyari *sınırlamalar* ve *istisnalar* için de belli bir denkleştirme bedelinin ödenmesini öngörebileceklerini belirtmektedir. Hatta bu şekilde sınırlamalar için öngörülen bedellerin, çoğu halde mutlak hak bahşeden mali haklar karşılığı elde edilen bedellerden daha avantajlı olduğu dahi söylenebilir, **Geiger**, s. 86.

¹⁴ **Geiger**, s. 85

Bu noktada ilk tespiti gereken husus, fikri hak sınırlamalarının işlevidir. Fikrî mülkiyet hukukunda, “mevcudun”, yani önceki yaratımların yeni fikri ürünlerde kullanılması için serbest alanlar yaratılması gerektiği genel kabul gören bir görüştür¹⁵. Bu suretle bir taraftan fikir ve düşünceyi açıklama, bilgilenme ve sanatsal özgürlükleri teminat altına alan temel hak değerleri; diğer taraftan zengin kültür hayatına katılımdaki kamunun menfaatlerinin gözetilmesi amaçlanmıştır. Kısacası fikri çabanın teşvikinin- iktisadi terminolojiyle yenilikçiliğin- mali hakların ifa edeceği bir amaç olduğu belirtilir¹⁶. Hatta bunun, ABD Anayasasındaki faydacılık (Utilitarismus) anlayışı içinde aslında fikri hukukun üst hedefinin “bilimin ve sanatın ilerlemesini teşvik etmek” (*to promote the progress of science and useful arts*) olduğu söylenir. Bu anlayışla, yani işlevsel bir bakışla, mali haklar ve sınırlamalar arasında bir ayırım yapılmasının isabetli olmayacağı, her ikisinin de ortak bir hedefinin olduğu, yaratıcılığın teşviki için eşit düzeyde bir enstrüman sundukları ifade edilir¹⁷. İşlev odaklı bir perspektiften bakıldığında her iki enstrüman arasında bir hiyerarşi söz konusu değildir; tahditler mali haklardan ayrı olarak düşünülmemelidir, her ikisi de bir bütünün parçaları niteliğindedir. Her ikisi de fikrî hakların yaratımının teşvikine hizmet eder, tahditler hakkın kapsamının sınırlarını belirlemektedir. Bu sınırların ötesinde eser sahibinin artık eser üzerinde hakimiyeti, kontrolü söz konusu olmayacaktır¹⁸.

Yeni eserler meydana getirilmesinin teşviki, fikri hukukun elbette tek amacı değildir. Bu amaç, Kıta Avrupası ülkelerinde tartışmasız kabul edilse bile yaratıcılığın korunması sistemin ana yönelimlerinden birisidir. Bu bağlamda örneğin Alman Kanununun adı, boşuna “Urheberrechtsgesetz” değildir¹⁹; farklı diğer menfaatler bu Kanunda gözetilmiş ve bu farklı menfaatler arasında adil bir denge gözetilmeye çalışılmış olsa da, eser yaratıcılarının sistem içerisinde çok özel bir yere sahip olması bu anlayışın ikrarıdır²⁰. Bu yaklaşımı, eser sahibini merkeze koyan, eser üzerindeki manevi haklar ve eser sahibinin fikri haklarının sözleşmelerle korunduğu “*Droit d’auteur*” ülkeleri benimsemiştir. Bu ülkelerde sistemin merkezinde eser sahibinin/yazarın yer alması, yukarıda zikredilen faydacı anlayışla (*Utilitarismus / Consequentialism / Instrumentalism*)²¹ aslında bir tezat teşkil etmez. Tam aksine her iki

¹⁵ Mutlak hakka zarar vermediği sürece bir başkasının iş ürünlerinin taklit edilmesi ya da kopyalanması, kendi başına yasak teşkil etmez. Bu anlamda bir taklit serbestliğinden (Nachahmungsfreiheit) bahsedilir, **Bozbel**, Savaş; Haksız Rekabet Hukuku, Berlin 2017, s. 153.

¹⁶ **Geiger**, s. 84.

¹⁷ **Geiger**, s. 84

¹⁸ Bu bakış açısı altında, sınırlamaların hukuk tekniği tartışmasından ziyade kullanıcılara “haklar” bahşedip bahşetmediği tartışması olduğunu iddia etmek yanlış olmayacaktır. Gerçekten de kullanımı gerçekleştiren ve fikri hukuk korumasından “bağışık” tutulmuş bir kimse, sınırlamanın dayandığı korunan menfaate değil, bilakis fikri hukuk düzenlemelerindeki bir hakka, fikri hukukun bütününe, sonuç olarak fikri hakların inhisarlık ve serbest alan bırakma ihtiyacı arasındaki “dengeye” istinat etmektedir.

¹⁹ “Urheberrecht” Almanca, “eser sahipleri hukuku” anlamına gelmektedir. Kanunun genel ve bilinen adı bu olmakla birlikte, eser sahipleri yanında komşu hak sahiplerinin hakları da bu Kanunda düzenlenmiştir.

²⁰ Bunun için bkz. **Hilty/Geiger** (Hrsg.), *Interessenausgleich im Urheberrecht- Teil 2: die Thesen*, München 2006.

²¹ Kıta Avrupası dışındaki ülkelerin (örneğin ABD) fikri hukuklarının sistematığı bu anlayışta olup, ağırlıklı olarak mülkiyet temelli bir görüş hakimdir. Eserlere münhasırlık hakkının verilmesi, yalnızca bilgi / kültür düzeyini

anlayış birbirini çok iyi tamamlamaktadır. Zira optimal düzeyde yaratıcılığın teşvikine ulaşmak istiyorsanız, toplumsal değere katkı sunanlara, yani eser sahiplerine, özel bir rol vermeniz mantıklıdır²².

Burada önemli olan husus, eser sahibinin fikri çabalarının semerelerinden uygun şekilde istifade edebilmesi, bir başka deyişle ekonomik menfaatler elde etmesidir. Bu nedenle, hangi sistem ya da yaklaşım benimsenirse benimsensin tahditler hiçbir surette "meccanen", yani karşılıksız olmamalı; tahditler kapsamındaki "serbest kullanımlar" için uygun bir bedel ödenmesi gerekir²³. Mukayeseli hukuk ve fikri hukukla ilgili uluslararası sözleşmelere bakıldığında esasen bu hususun kanun koyucuya bırakılmış olduğu söylenebilir²⁴.

2. Sınırlamaların / tahditlerin hukuksal niteliğine yönelik yeni yaklaşımlar

Fikri haklar alanında tahditlerin dar yorumlanması gerektiği yönündeki yukarıda izah edilen geleneksel yaklaşım, mukayeseli hukukta gittikçe eleştirilmektedir. Bu konudaki farklı yaklaşımı, *Droit d'auteur* geleneğine sahip birçok Kıta Avrupası ülkesinde gözlemlemek mümkündür. Bu bağlamda, örneğin Fransız Mahkemelerince tahditlerin eskiden olduğu gibi dar yorumlanmadığı belirtilir²⁵. Aynı şekilde Alman Federal Mahkemesinin son yıllardaki içtihatlarına bakıldığında konuya yeni bir anlayışla yaklaşıldığı, dar yorumlama ilkesinin kısıtlı

artırma amacına yönelik bir araç olarak anlaşılır. Eser sahibi, yarattığı için ödüllendirilir, böylece kendisinin (veya diğer eser sahiplerinin) daha fazla eser yaratmasını teşvik eder. Bu bakımdan bakış açısı, Kıta Avrupa'sındakinin tam tersidir. Telif hakkı, genel olarak topluma yük getiren ve toplum bireylerinin sınırsız kullanım haklarını kısıtlayan bir devlet tekeli olarak görülür. Bu nedenle, eser sahibinin hakları, ilke olarak toplumun öncelikli çıkarlarıyla sınırlıdır ("fair use, adil kullanım"), çünkü kanun koyucunun bunun ötesinde daha fazla hak bahsetmemesi gerekir. Bu ayrımın aynı zamanda yasal ve uygulamayla ilgili sonuçları da vardır. Örneğin ABD'de telif hakkı genellikle bir malvarlığı hakkı olarak kabul edilir ve bu nedenle serbestçe devredilebilir ve hatta meydana getirme aşamasında dahi üçüncü kişiye devredilebilir, (work for hire).

²² Geiger, s. 86; Eser sahibinin haklarını korumayı temel amaç edinmiş olan Kara Avrupası hukuk sisteminde, eser sahibinin haklarını sınırlandıracak düzenlemeler önceden belirlenmiştir. Dolayısıyla bu sistemde eser sahibi, haklarının ne zaman, hangi durumda sınırlandırılabilirliğini önceden bilmekte ve kendisini güvende hissetmektedir. Oysa adil kullanım öğretisinin egemen olduğu Anglosakson hukukunda daha esnek bir sistem söz konusudur. Adil kullanım öğretisi, daha önceden öngörülmemiş, sayısız ve çeşitli sınırlandırma hallerinin hukuka uygunluğunun denetimini gerçekleştirmek üzere ortaya çıkmış ve hakkın sınırlandırılmasına ilişkin çok sayıda genel yönlendirici ilkeler sunmaktadır. Adil kullanım öğretisi bu esnekliği sayesinde fikir ve sanat eserleri hukukundaki hızlı değişime ve teknolojik gelişmelere kolaylıkla uyum sağlaması bakımından üç aşamalı testten daha avantajlı olarak kabul edilmektedir, **Helvacı/Atar**, Fikir ve Sanat Eserleri Hukukunda Üç Aşamalı Test, Cevdet Yavuz'a Armağan, İstanbul 2012, s. 1292.

²³ Ayiter, s. 148.

²⁴ Belirtelim ki, birçok ülkede tahditlerin çoğu uygun bir bedel ödenmeksizin tanınmış olup, uygun bedel toplama sistemi de çok iyi işlememektedir. Birleşik Krallıkta örneğin şimdiye kadar şahsi kullanım için bir tahdit ve bununla ilişkili bir uygun bedel öngörülmemiştir. 2001 yılında AB düzeyinde tahditlerin uyumlaştırılması konusundaki çalışmaların başarısızlığa uğramasının altında yatan da tahditler konusundaki her ülkenin konuya farklı yaklaşımıdır.

²⁵ Geiger, C.; Creating Copyright Limitations without Legal Basis: The "Buren" Decision, A Liberation?, IIC 2005, Nr. 7, 842.

olarak uygulanmasına karar verildiği tespiti rahatlıkla yapılabilir. Alman Federal Mahkemesi *Germania III* kararında, fikri haklara tahdit getiren normların da – bütün diğer hukuk normları gibi – hükmün anlam ve amacı ve zamana uygun şekilde, düzenlemenin bütünü, anlam ve amacı bağlamında yorumlanması gerektiğine karar vermiştir. Federal Mahkemeye göre sanat eserlerinde alıntılarının kullanıldığı bir olayda, § 51 Nr. 2 UrhG'nin (eski) düzenlemesine Anayasanın Art. 5 Abs. 3 S. 1²⁶ hükmü çerçevesinde bakıldığında, alıntının kaynak gösterme işlevi dışında, sanatsal ifadenin ve sanatsal biçim vermenin aracı olarak tanınması gerektiğini; bu durumun, mülkiyet hakkını düzenleyen Anayasa m. 14 kapsamındaki mülkiyet hakkını kısıtlayan hükümlerin bu sefer sanat özgürlüğü ışığında yorumlanması gereğinden doğduğunu belirtmiştir²⁷.

Federal Mahkeme, eser sahibinin menfaatleri bağlamında tahditlerin geniş yorumlanabileceğine yönelik *Elektronischer Pressespiegel* kararında²⁸ ise *Kopienversanddienst* kararındaki teleolojik yorumuna atıf yaparak, § 53 UrhG hükmünün (kişisel kullanım amaçlı çoğaltma, FSEK m. 38) amacını ayrıntılı olarak inceledikten sonra bu hükmün dar yorumlanmasını kabul etmemiş, Kanun Koyucunun kamuya ait kütüphaneler üzerinden fotokopi gönderim hizmeti ile amaçlananın umumun bilgiye serbestçe erişimini temin etmek olduğunu belirtmiştir²⁹.

Federal Mahkeme bu kararlarında ilkesel olarak dar yorumlama ilkesinden vazgeçmemekte, eser sahibinin mümkün merteye eserinin kullanılmasının ekonomik menfaatlerine uygun oranda katılması gerektiğini, ancak eser sahibinin menfaatlerinin “geniş yorumlama” marifetiyle daha iyi korunabilecekse bu ilkenin kısıtlanmasını, bir anlamda sınırlandırılmasını³⁰, Kanun Koyucunun her bir tahdit düzenlemesiyle neyi amaçladığına bakılmasını, tahdit hükmüyle korunan menfaatler ve bunların ağırlığının hükmün yorumlanmasında nazara alınması gerektiğini belirtmiştir³¹.

Alman Federal Mahkemesi, tahditler üzerinden elde edilen *denkleştirme bedelinin* potansiyelini fark etmiş ve *Pressespiegel*-Kararında § 49 UrhG'deki³² istisna düzenlemesini, bu şekilde elde edilecek bedelin büyük kısmının eser sahiplerine aktarılacağını ve bu suretle

²⁶ Söz konusu Anayasa hükmü, sanatsal özgürlüğü düzenlemektedir.

²⁷ BVerfG GRUR 2001, 149,151 vd. – *Germania III*

²⁸ BGH GRUR 2002, 963, 966 – *Elektronischer Pressespiegel*

²⁹ BGH GRUR 1999, 707, 713 – *Kopienversanddienst*.

³⁰ BGH GRUR 2002, 963, 966 – *Elektronischer Pressespiegel*; Burada Yüksek Mahkeme, “istisnaen geniş yorumlamadan” (ausnahmsweise extensiven Auslegung) bahsetmektedir.

³¹ **Götting**, in Loewenheim, Handbuch des Urheberrechts, § 30 Rn. 13; BGH GRUR 2005, 670, 671 – *WirtschaftsWoche*; BGH GRUR 2003, 1035, 1037 – *Hundertwasser-Haus*; BGH GRUR 2002, 605, 606 – *Verhüllter Reichstag* („großzügigere Interpretation“ der Regelung). Karş. BGH GRUR 2003, 956/958 – *Gies-Adler* zu § 24 UrhG.

³² Alman § 49 UrhG düzenlemesi FSEK m. 36'yı karşılamaktadır.

tahdit hükmünün dar yorumlanmasının eser sahibinin konumunu iyileştirmeyeceği gerekçesiyle elektronik ortamlar açısından da genişletmiştir.

Federal Mahkemenin kararlarının satır aralarında, eserler üzerindeki hakların uygun bir bedel karşılığında tahdidinin, eserin değerlendirilmesine eser sahibinin katılımı temin etmek isteyen telif hukukunun amaçlarının - ve aynı zamanda eseri kullanan kimselerin menfaatlerinin - gerçekleştirilmesine uygun bir enstrüman teşkil ettiği sonucuna varılmaktadır. Özellikle fikri haklar üzerinde işlemler yapılmasına/tasarrufa imkân tanımayan hukuk sistemleri; bu imkanı tanıyan ülkelerde ise sonuçların tatmin edici olmadığı gerçeği karşısında, uygun bedel karşılığı sınırlama mekanizması gelişmelere açık uygun bir seçenektir.

Bu gerekçe yakın zamanlarda İsviçre Federal Mahkemesi tarafından da ele alınmış ve geliştirilmiştir. İsviçre Federal Mahkemesi, 26 Haziran 2007 tarihli yenilikçi yorumlar içeren kararında, ticari olarak elektronik basın özetleri hazırlayan ve gönderen bir işletmenin faaliyetinin, İsviçre Telif Hakları Kanunu m. 19'da düzenlenen kişisel kullanım kapsamında olacağını, bu suretle gerekli özetlerin ve eser nüshalarının kişisel kullanım amaçlı olarak üçüncü kişi tarafından da yaptırılabilceği sonucuna varmıştır³³. İsviçre Federal Mahkemesi bu kararında, sınırlamaların geniş yorumlanmasının ve bu suretle hak sahiplerine yasaklama hakkı yerine sadece uygun bedel hakkı tanınmasının, üç basamaklı test usulüne göre yapılacak bir kontrol uyarınca fikri hukukun ilkelerine ve dahi hak sahibinin menfaatlerine ağır bir saldırı olmadığı sonucuna varmıştır. Mahkemeye göre burada hem gazetecilerin hem de yayımcıların menfaatlerinin nazara alınması gerekir. Somut olayda gazetecilerden kapsamlı kullanım hakkını devralan yayımcı açısından yasaklama hakkı çok daha avantajlıdır, zira eserlerin çoğaltılmasını önleme veya ücret karşılığında buna izin verme yetkisi onun elindedir. Buna mukabil gazetecinin eser sahibi olarak münferit yazısının yasaklanmasında bir menfaati söz konusu değildir. Tam aksine onun yazı ve çalışmalarının birçok okuyucuya ulaşmasında menfaati vardır; ayrıca basın özetleri ve medya takip doküman hizmetleri marifetiyle yapılan çoğaltmada yayımcıya devredilen yasaklama hakkı yerine bir telif bedeli mevcutsa eser sahibi bundan bir gelir elde edecektir³⁴.

Gerek Alman gerekse İsviçre Federal Mahkemesinin bu düşünce çizgisi takip edilecek olursa, uygun bir bedel ödenme yükümlülüğüne bağlanmış birçok sınırlamanın/tahdidin eser sahibinin menfaatlerine hizmet ettiği tespitini rahatlıkla yapabiliriz. Gerçekten de fikri hakların etkili bir şekilde korunması amaçlanıyorsa, bu husus mevcut tahdit sisteminin yorumlanmasında ve gelecekteki- ve kanımca artık çoktan “muaccel” hale gelmiş - yasal değişikliklerde göz ardı edilmemelidir.

³³ BGE 133 III 473 S. 474

³⁴ Bundesgericht, 1. zivilrechtliche Abteilung, Urteil vom 26. Juni 2007 (4C.73/2007/len.9), Rn. 6.3.

III. "Sınırlama Dostu" Bir Yaklaşımın Anayasal ve Uluslararası Düzenlemelerdeki Karşılığı

1. Anayasal ve Temel Haklarla İlgili Uluslararası Sözleşmeler

Yukarıda açıklanmaya çalışıldığı üzere 5846 sayılı Kanundaki uygun bir bedel öngörülmeden tahdit düzenlemelerinde bu yönde bir hükme yer verilmesi gerekir. Böyle bir düzenleme yapılabildiği kadar mahkemelerin "tahdit dostu" bir yaklaşımı benimsemeleri mümkündür. Böyle bir yaklaşımın temellerini üst normlarda bulmak mümkündür. Bu noktada **Anayasa m. 90/5** iyi bir dayanak noktası oluşturmaktadır. Söz konusu maddeye göre "*usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir. (...) Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır*"³⁵.

Şu halde Anayasanın bu düzenlemesi uyarınca, usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmaların" genelde fikri haklar ve özelde tahditlerle ilgili nasıl bir düzenleme getirdiği, nasıl bir rejim ve sistem öngördüğüne bakılması gerekir. **1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Bildirisinin 27. maddesi 2. fıkrasında** herkesin yaratıcısı olduğu bilim, edebiyat ve sanat eserlerinden doğan manevi ve maddi menfaatlerinin korunması hakkına sahip olduğu belirtilmiştir. Bu hükümden anlaşılacağı üzere, eser sahibinin maddi ve manevi menfaatlerinin korunması hakkı olduğuna Bildiride yer verilmiş, ancak bunun usul ve türüne, bu korumaya nasıl ulaşılabileceğine yer verilmemiştir. Yine bu hükümde ne mutlak yahut münhasır yetkiler veren haklardan ne de mülkiyet hakkından bahsedilmektedir. Bu nedenle, eser sahibinin mali (maddi) menfaatlerinin korunmasının uygun bir telif bedeline bağlanmış tahditler yoluyla gerçekleştirilmesinin temini pekâlâ düşünülebilir.

Yine Avrupa İnsan Hakları Beyannamesinin Ek Protokolü 1. maddesi uyarınca fikri mülkiyet hakkı kabul edilmiştir. AB Temel Haklar Sözleşmesi (2000) m. 17/2 uyarınca sadece "fikri mülkiyetin korunacağı" belirtilmiş, ancak bunun kapsamıyla ilgili herhangi bir hükme yer verilmemiştir³⁶.

³⁵ Anayasadaki bu düzenlemeye dayanarak ilgili alan meslek birliklerinin eserlerin radyo ve televizyon yayınları marifetiyle umuma iletilmesi halinde, umuma iletimi gerçekleştiren işletmelerden uygun bedel isteme hakkına sahip oldukları hakkında bkz. **Bozbel**, Fikri Mülkiyet, s. 298.

³⁶ **Geiger**, s. 90. Ayrıca **Geiger**, C.; "Constitutionalising" Intellectual Property Law?, The Influence of Fundamental Rights on Intellectual Property in Europe, IIC 2006, 371 (381). Özellikle Almanya'da fikri haklardan doğan hak ve yetkilerin Anayasa m. 14 kapsamında korunması ile birçok içtihat geliştirilmiştir.

Fikri hakların (aynı) mülkiyetle bir tutulması karşısında, tahditlerin genişletilmesinin önünde bir engel teşkil edebileceği düşünülebilir³⁷. Ancak yukarıda mülkiyetin sosyal sınırlarına değinmiştik. Ayrıca fikri mülkiyetin doğal hukuk kaynağına atıf yapanlar umumun menfaatleri bağlamında burada zaten mündemiç bir tahdit olduğunu da kabul ederler³⁸. Bu bakımdan, fikri hakların muhtevasının tayini kanun koyucunun elindedir. Fikri hakları tasarlarırken devletin farklı menfaatleri ve yarışan temel hakları orantılı ve adil bir denge ile kurgulaması gerekir; burada umumun menfaati ilkesi yol gösterici nitelikte olup, Kanun Koyucunun hareket alanı oldukça geniştir. Bu bağlamda Anayasal açıdan bakıldığında eser sahibine tanınan bu mülkiyet hakkının temelinde eser sahibi olarak tanınma, eserinin semerelerinden faydalanma, yani asgari düzeyde hakların bir kurumsal teminat altına alınması talep edilmektedir. Ancak umumun menfaati, bu hakkın kurgulanmasında kurumsal teminatın ötesinde yol gösterici ilke olacaktır. Eser sahibinin kişisel menfaatleri, toplumun menfaatleri karşısında kat'i bir önceliğe sahip değildir. Fikri mülkiyetin, ancak istisnai hallerde aşılabilecek, o da sadece telif bedeli bakımından, muhkem bir koruması vardır³⁹.

Umumun önemli menfaatleri söz konusu olduğunda birçok münhasır hakkın sınırlandırılması genelde kabul edilmektedir. Alman Federal Anayasa Mahkemesi ünlü "Schulbuch-Kararında, "Kültürel varlığa erişmede yasaklama hakkının kabul edilmemesiyle umumun menfaatlerinin yeterince gözetilmiş olduğunu, bu hallerde yasaklama hakkının kabul edilmemesinin telif hukukunun sosyal bağlantısını somutlaştırdığını; ancak Anayasa m. 14/2'den eser sahibinin bu durumlarda, fikri emeğini umumun yararına meccanen sunması gerektiği sonucunun çıkartılamayacağına hükmetmiştir⁴⁰. Bir başka deyişle Anayasa Mahkemesinin bu kararından, umumun önemli yararları gerekli kılması durumunda yasaklama hakkının sınırlandırılabilirliği, ancak telif bedelinin çok istisnasi hallerde öngörülmediği sonucu çıkarılabilir. Bu karardan açıkça önceliklerin sıralaması okunabilir. Telif bedeli, eser sahibinin anayasal korumasının en önemli bir yönünü oluşturur, yasaklama hakkı ise bundan sonra gelir⁴¹.

Buradan, fikri mülkiyetin Anayasal korumasında eser sahibinin eserinin ekonomik/mali sonuçlarının öncelikli olduğu sonucuna rahatlıkla varılabilir. Eser sahibi eserlerinden elde edilecek semerelere iştirak etmeli, bir diğer deyişle telif bedeli almalıdır. Bunu nasıl elde

³⁷ Belirtelim ki, özel hukukta fikri mülkiyetin aynı mülkiyetle bir tutulması tartışmalı bir konudur, **Götting**, H.-P. ; Der Begriff des Geistigen Eigentums, GRUR 2006, 353; **Ohly**, Geistiges Eigentum?, JZ 2003, p. 545; **Grzeszick**, B.; Geistiges Eigentum und Art. 14 GG, ZUM 2007, 344 (346).

³⁸ **Cornides**, J. ; Human Rights and Intellectual Property, Conflict or Convergence?, Journal of World Intellectual Property 2004, 143.

³⁹ **Grzeszick**, ZUM 2007, 353.

⁴⁰ Bundesverfassungsgericht, BVerfG, 7. Juli 1971, GRUR 1972, 481, 484.

⁴¹ **Geiger**, s. 93.

edeceği ise emredici bir şekilde belirlenmemiştir. Bu iştirak pekâlâ uygun telif bedeli talep etme hakkına bağlanmış tahdit marifetiyle de gerçekleştirilebilir⁴².

Koruma altındaki nesnelerin sonraki fikri mülkiyet ürünlerinde kullanılmasında umumun çok büyük menfaati vardır. Yenilikçilik politikası gerekçeleriyle, eser sahibine eseri meydana getirme aşamasında dengeler gözetilerek mümkün mertebe en iyi koşulların sağlanması gerekir; o, eseri meydana getirme sürecinde yasaklamalarla karşılaşmamalı, engellenmemelidir; nispi bir serbestlik içinde hareket edebilmelidir. Bu anlayış hali hazırda rekabet hukukunda tanınmıştır. ATAD ünlü *Magill-Kararında*, yeni bir ürünün engellenmesi maksadıyla yasaklama hakkının kullanılmasını reddetmiş ve mahkemece zorunlu lisans tanınmıştır⁴³. Böyle bir muhakeme, yaratıcı kullanımlar için telif bedeli talep etme hakkına bağlanmış bir tahdidin yürürlüğe konulması suretiyle de fikri hukuka da iktibas edilebilir⁴⁴. Nitekim 10 Temmuz 1991 tarihli bir kararında AB İlk Derece Mahkemesi, fikri hukukun temel işlevinin fikri eserlerdeki hakların ve özellikle m. 86'nın (şimdi m. 82) amaçları doğrultusunda, yaratıcı çabalarının karşılığının maddi olarak ödenmesi olduğu sonucuna varmıştır⁴⁵. Mahkeme burada, fikri hukukun esas amaçlarının ne olduğunu ortaya koymakta ve gerekçesinde yine telif bedeli düşüncesine yer vermektedir⁴⁶.

Buradan eser sahibine maddi karşılık ödenmesinin, kanuni lisanslar, yani tahdide bağlanmış telif bedeli talepleri marifetiyle de temin edilebileceği sonucuna varılabilir; yeter ki eser üzerindeki manevi haklar mevcudiyetini devam ettirsin⁴⁷. Bu suretle eser sahibinin eseri üzerindeki kişisel hakimiyeti- mali haklarla değil - eser üzerindeki manevi haklar marifetiyle temin edilmiş olmaktadır. Belirtelim ki, kanuni lisans zorunlu olarak, eser sahibinin eser üzerindeki hakimiyetini tamamen kaybedeceği anlamına gelmez. Kanuni lisanslarda eser sahibine, özellikle telif bedelinin belirlenmesinde söz hakkı verilerek hukuksal düzenleme yapmanın birçok imkânı vardır. Örneğin yasaklama hakkının ortadan kalkacağı, ancak telif bedelinin taraflar arasında kararlaştırılacağı öngörülebilir. Anlaşmaya varılamazsa, telif bedelini belirlemek için uzlaştırma komisyonları kurulabilir ve bu suretle eser sahibinin uygun telif bedeli alması sağlanabilir⁴⁸. Bu şekilde lisans verilmesi halinde tahditlerde de telif bedeli

⁴² Ancak Alman Anayasa Mahkemesi fikri hakların korunan çekirdek kısmına, eser sahibinin kendi sorumluluğu altında fikri çabasının sonuçları üzerinde tasarruf edebilme özgürlüğünün de dahil olduğunu belirterek, münhasır hakların tamamıyla bir telif bedeli talep etme hakkına dönüşmesini kabul etmemektedir.

⁴³ EuGH, Urteil vom 6. April 1995, Rs. C-241/91, Slg. 1995, I, 743.

⁴⁴ Geiger, s. 93

⁴⁵ EuGH Urteil vom 10. Juli 1991, RS, Slg. 1991, II, 485, Rn. 58. Karş. Beschluss vom 26. Oktober 2001 des Präsidenten des europäischen Gerichts der Ersten Instanz im IMS Health-Fall.

⁴⁶ Kararın İngilizce metnine bakıldığında, fikri eserler üzerindeki hakların korunmasından maksadın eser üzerindeki manevi haklar olduğu anlaşılmaktadır, "is to protect the moral rights in the work and ensure a reward for the creative effort".

⁴⁷ Geiger, s. 95.

⁴⁸ Bu bağlamda, AB Kanun Koyucusunun tahditlerle ilgili olarak 22 Mayıs 2001 tarihli Bilgi Toplumu Direktifinin 35 numaralı önsözünde "tazmin"den söz etmesi yanıltıcıdır. Zira "tazmin" kavramı, giderilmesi gereken bir

varmış gibi olacaktır. Çoğunlukla telif bedeli öngörülen tahditler için kullanılan “kanuni lisans” tabiri, bir eserin kullanımıyla bir “ücret” ödenmesi düşüncesini daha iyi yansıtmaktadır⁴⁹.

Eser sahibine mümkün olduğunca fazla ve geniş bir münhasır/yasaklama hakkı verilmesinin, sonuçta eline bir para geçmiyorsa bir anlamı yoktur. Tahditler yoluyla iştirak daha iyi şekilde sağlanacaksa, o takdirde hedef odaklı bir bakış açısıyla bu telif imkânı, münhasır/yasaklama hakkına tercih edilmelidir. Münhasır/yasaklama hakkının şahsi olarak değerlendirilemediği birçok hal vardır. Özellikle koruma altındaki eserin toplu kullanımlarında, şahsi değerlendirmenin pratik olarak imkânsız olduğu haller düşünülebilir. Aynı meslek birlikleri, tahditler kapsamında oluşan telif bedellerinin de takip ve tahsilini yapmaktadırlar. Almanya gibi meslek birliklerine üye zorunluluğunun olduğu bir ülkede, münhasır haklardan ya da tahdide bağlanmış telif bedelinin takip ve tahsili arasında pratik bakımdan bir fark olduğu söylenemez⁵⁰. Yasaklama hakkı ile tahdit birçok halde pratik önemini yitirmektedir.

2. Fikri haklarla ilgili uluslararası sözleşmeler

Fikri haklarla ilgili uluslararası sözleşmelere baktığımızda, bu sözleşmelerde *münhasır haklardan* söz edildiğini görmekteyiz. Ancak bu sözleşmelerde eser sahibinin öncelikli olarak yasaklama marifetiyle korunacağına dair bir hüküm mevcut değildir. Bu bağlamda örneğin Bern Konvansiyonu m. 11, WIPO Fikri Haklar Sözleşmesi m. 6’da açıkça “münhasır hakkın” korunacağı ifade edilmiş; TRIPS anlaşmasında ise “izin verme veya yasaklama hakkından” bahsedilmiştir. Bütün bu sözleşmelerde tahditler ve kanuni lisansların, yani münhasır hakların sınırlamalarının da öngörüldüğünü belirtmek gerekir. Yine bu sözleşmelerin bir çok farklı yerinde işlevsel odaklı bir yaklaşım olduğu söylenebilir. Bu bağlamda 1996 tarihli WIPO Fikri Haklar Sözleşmesinin önsözünde eser sahibinin hakları ve özellikle eğitim, araştırma ve bilgiye erişim gibi umumun geniş menfaatleri arasında bir denge tanınmasının gerekliliği vurgulanır.

TRIPS Sözleşmesinin 7. maddesinde “Fikir mülkiyet haklarının korunması ve uygulanması, teknolojik yeniliklerin gelişimine ve toplumsal ve ekonomik refaha ve haklar ve yükümlülükler

zararı çağrıştırmaktadır. Bu nedenle, söz konusu metinlerde “tazmin” (Kompensatiopn, Entschädigung) yerine “telif bedeli” (Vergütung) tercih edilmelidir, **Geiger**, s. 96. Şaşırtıcı olan ise Direktifin Almanca metninde daha nötral bir şekilde “adil bir denkleştirme”den (gerechten Ausgleich) söz etmektedir. Bu farklı lafızların arkasında, tahditlerin hukuki niteliği ve bununla bağlı olarak telif bedeli taleplerinin nasıl ele alınması gerektiği yönünde farklı görüşlerin olmasının yattığı belki söylenemez, ancak sonuçta önsözde “tazminat” ya da “telif bedeli”nden söz edilmesi önemli değildir, önemli olan her iki halde de eser sahibine ortaya koyduğu çalışmasının semerelerine etkili olarak iştirak edebilmesidir.

⁴⁹ Aslında buradaki “kanuni lisans” tabiri de pek isabetli değildir, zira bu ifade bir yasaklama hakkı olduğunu, kullanıma ise kanun marifetiyle izin verildiğini çağrıştırmaktadır. Yukarıda belirtildiği üzere tahditler, yasaklama hakkının sınırları olarak anlaşılmalı ve bunun ötesinde eser sahibinin eser üzerinde hakimiyeti olmamalı. Bu nedenle daha doğru bir tabir olarak “telif bedelli tahdit” (veya tahdide bağlanmış telif bedeli talebi”) ve telif bedelsiz tahditler terimleri tercih edilebilir, **Geiger**, s. 96 dn. 45

⁵⁰ **Geiger**, s. 97

arasında denge kurulmasına yardım edecek ve teknolojik bilginin yapımcılarına ve kullananlara karşılıklı yarar sağlayacak şekilde teknolojinin iletim ve yaygınlaşmasına katkıda bulunacaktır” denilmektedir. Görüldüğü üzere açıkça burada yenilikçi odaklı bir anlayış olduğu vurgulanmaktadır. Aynı Sözleşmenin 8. maddesinde Üye devletlerin kamu sağlığı ve beslenmenin korunması ve sosyo-ekonomik ve teknolojik gelişim için yaşamsal önem taşıyan sektörlerde kamu yararını sağlamak için (f. 1) ayrıca fikri mülkiyeti haklarının, hak sahipleri tarafından kötü kullanılmasını önleyecek (f. 2), bu anlaşma hükümlerine uygun olan gerekli önlemleri alabileceklerini belirtmektedir.

Bu hüküm uyarınca üye devletler, fikri mülkiyet haklarını kamusal menfaatlerin, özellikle Sözleşmenin hedefleri (yeniliğin teşviki, umumun menfaati) gerçekleştirecek şekilde düzenleyebilir, hatta düzenlenmek zorunda oldukları söylenebilir. Bu da tahdit dostu bir yaklaşıma işaret etmektedir. Bu önlemlerin TRIPS Sözleşmesiyle uyumluluğu 8. maddede tasrih edilmiş; fikri haklarda tahditlerle ilgili olarak Sözleşme 13. maddesinde ise “üç aşamalı test” öngörülmüştür⁵¹. “Sınırlamanın sınırı” olan bu düzenlemeye fikri haklarla ilgili birçok uluslararası sözleşmede rastlamaktayız, m. 9/2 RBÜ, m. 10 WIPO Fikri Haklar Sözleşmesi (WCT) ve WIPO İcracı Sanatçılar Sözleşmesi m. 16/2 ve nihayet m. 5.5 Bilgi Toplumu Direktifinde⁵².

Bu hükümler üye taraflardan milli hukuklarda fikri haklarla ilgili sınırlamalar konulurken belirli şartlara riayet edilmesini, sınırlandırmanın hukuka uygunluğundan bahsedilebilmesi için üç aşamalı testte yer alan tüm aşamaların geçilmesini aramaktadır. Buna göre üç aşamalı testte birinci aşama; sınırlandırmanın belirli ve özel bir duruma ilişkin olması gerekliliğidir. İkinci aşama; sınırlandırmanın, hak sahibinin eserini olağan şekilde kullanması halinde elde edeceği yarara aykırılık teşkil etmemesidir. Üçüncü aşama ise; sınırlandırmanın, hak sahibinin meşru menfaatlerine makul bir sebep olmaksızın zarar vermemesidir⁵³.

Yukarıda üç aşamalı testin şartlarına bakıldığında, eser sahibinin en önemli iki menfaatinin (eser sahibi olarak tanınması, bilinmesi ve eserin kullanımından doğan maddi menfaatlere/semerelelere iştirak etmesi) olduğu görülmektedir. Sınırlandırmalar düzenlenirken bu hususun dikkate alınması yeterli olacak, eser sahibine yasaklama hakkı bahşedilmesinden

⁵¹ Sınırlandırmanın kapalı bir sisteme tabi olduğu Kara Avrupası hukuk sisteminde üç aşamalı testin toplumun sosyal, ekonomik ve kültürel ihtiyaçlarına yönelik bir nefes alma alanı yarattığı; üç aşamalı testin, adil kullanım öğretisinin üstlenmiş olduğu role benzer şekilde bireyin özgürlük alanı ve eser sahibinin hakları arasında denge sağlayan hukuksal bir serbesti işlevini yerine getirdiği ifade edilir, **Helvacı/Atar**, s. 1293.

⁵² Belirtmek gerekir ki, TRIPS’te yer alan söz konusu hüküm Bern Sözleşmesi’nde olduğu gibi yalnızca çoğaltma hakkına ilişkin olarak değil, diğer mali hakları da kapsayacak şekilde düzenlenmiştir. Dolayısıyla üç aşamalı test TRIPS’in ilgili hükmü gereğince eser sahibinin diğer mali hakları açısından da uygulama alanı bulacaktır, **Helvacı/Atar**, s. 1291.

⁵³ Bu şartlar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Helvacı/Atar**, s. 1294.

ziyade uygun telif bedeline bağlanmış bir sınırlamanın tanınmasının üç aşamalı test kapsamında pekâlâ mümkün olduğu görülmektedir.

IV. Sonuç

Eser sahibi, eserini entelektüel zevkini tatmin için değil, ziyadesiyle bilinmek ve bunun semerelerinden yararlanmak için meydana getirir. Eser sahibinin en önemli iki menfaati, eserinin bilinmesi (takdir edilmesi), yani eser sahibi olarak tanınması, diğeri ise eserinin maddi semerelerinden istifade etmesi, yani bundan gelir elde etmesidir. Fikri hukuk düzenlemelerinin en temel amacının da bu iki hedefe yöneldiğini söylemek yanlış olmaz. Bu nedenle, fikri haklar alanındaki sınırlandırmalar/tahditler de bu hedefler doğrultusunda yorumlanmalı, eser sahibinin menfaatlerine hizmet edecekse; eserin bilinirliğine, yaygınlaşmasına katkı sunacağı ve eser sahibi bundan maddi menfaat (uygun telif bedeli) elde edeceği durumlarda, tahditler dar yorumlanmamalıdır.